

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.21.01.13>

Jarosław Kita, *Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich. Trzydzieści lat działalności (1989–2019)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020, ss. 334.

Najstarsza wśród wielu konferencji rektorów różnych szkół wyższych, które funkcjonują w polskim szkolnictwie wyższym, mianowicie Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich (dalej: KRUP) dopiero po 30 latach działalności doczekała się opracowania monograficznego. Zawdzięczamy to niewątpliwie przewodniczącemu IX kadencji KRUP (2016–2020) prof. dr hab. n. med. Wojciechowi Nowakowi, rektorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: UJ) w latach 2012–2020, który w 2019 r. podjął decyzję o przygotowaniu opracowania historii tego stowarzyszenia rektorów z okazji 30-lecia powołania w roku 1989. Zadanie to powierzono znanemu historykowi z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. Jarosławowi Kicie, który obok historii społecznej i społeczno-gospodarczej XIX w. ma w swoim dorobku kilka książek z zakresu historii nauki. Monografię opublikowało Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, a recenzentem opracowania był prof. dr hab. Bronisław Marciniak, przewodniczący VIII kadencji KRUP w latach 2012–2016, były rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej: UAM).

Monografia J. Kity jest niezwykle sumienna, autor bowiem wykorzystał całość dokumentacji funkcjonowania KRUP w latach 1989–2019, ponadto dokumenty ustawowe, obszerną prasę i opracowania. Całość recenzowanej publikacji składa się z 10 rozdziałów, słowa zachęty przewodniczącego KRUP prof. W. Nowaka i sekretarza KRUP prof. Piotra Laidlera, wstępu, zakończenia, aneksów, spisu fotografii i indeksu osób.

W rozdziale pierwszym, który został poświęcony okolicznościom powstania KRUP w lutym 1989 r. i pierwszej kadencji w latach 1989–1990, autor skrzętnie odnotował historię stowarzyszeń rektorów polskich uczelni w II Rzeczypospolitej, sięgając nawet do czasów sprzed I wojny światowej w odniesieniu do uczelni w autonomicznej Galicji. Ponadto, co bardzo istotne, na podstawie dokumentów po raz pierwszy wyjaśnił kształtowanie się pierwszej Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, której – jak od wielu lat utrzymują byli rektorzy z UAM – inicjatorem i pierwszym przewodniczącym miał być ówczesny rektor tej uczelni prof. Janusz Ziółkowski. Niewątpliwie prawdą jest, że prof. J. Ziółkowski był inicjatorem pierwszego spotkania rektorów 25 sierpnia 1981 r. w Poznaniu, na którym postanowiono powołać KRUP, ale bez stałego przewodniczącego. Ustalono, że przewodniczącym będzie rektor uniwersytetu, w którym miały odbywać się kolejne spotkania. Jak wiadomo, do wprowadzenia stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. odbyły się trzy takie spotkania: w Warszawie, Łodzi i Krakowie. Poza tym od 19 listopada do 13 grudnia 1981 r. funkcjonowała Ogólnopolska Konferencja Rektorów, w której obok uniwersytetów uczestniczyły politechniki, akademie medyczne, szkoły artystyczne i inne. To gremium spotkało się: 19 listopada 1981 r. w Uniwersytecie Warszawskim (dalej: UW), gdzie obradom przewodniczył prof. Henryk Samsonowicz – ówczesny rektor UW, następnie 6 grudnia na Politechnice Warszawskiej, pod przewodnictwem prof. Władysława Findeisena – rektora tej uczelni, i ostatni raz, w dniach 9–10 grudnia 1981 r. w Poznaniu, wtedy obradom 73 rektorów polskich uczelni przewodniczył prof. Józef Gierowski – rektor UJ. Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. przerwało działalność kształtujących się, autonomicznych stowarzyszeń rektorów szkół wyższych. W ramach represji wobec środowiska akademickiego z funkcji rektorów zostali w 1982 r. odwołani: prof. H. Samsonowicz – rektor UW, prof. J. Ziółkowski – rektor UAM, prof. Józef Łukaszewicz – rektor Uniwersytetu Wrocławskiego,

prof. Stanisław Dembiński – rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a ponadto, co nie zostało odnotowane w recenzowanej monografii, prof. Jan Jaromir Aleksy – rektor Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu.

Powrót do idei powołania Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich nastąpił w końcu lat osiemdziesiątych XX w., w nowej sytuacji politycznej, kiedy doszło do pierwszych kontaktów między opozycją solidarnościową a władzami PRL. Inicjatorami stałych spotkań rektorów uniwersytetów z władzami resortu edukacji narodowej byli ówczesni rektorzy: Uniwersytetu Łódzkiego – prof. Leszek Wojtczak, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej – prof. Zdzisław Cackowski, Uniwersytetu Warszawskiego – prof. Grzegorz Białkowski i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza – prof. Jacek Fisiak. Pierwsze spotkanie z ówczesnym ministrem prof. Henrykiem Bednarskim odbyło się 12 kwietnia 1988 r. w Uniwersytecie Łódzkim. Mimo że przedmiotem obrad były zagadnienia wychowania w uczelniach wyższych, podjęto także problem stałych narad rektorów polskich uniwersytetów. Pewnym katalizatorem dążenia środowiska rektorów do powołania KRUP były obchody 900-lecia najstarszego uniwersytetu europejskiego w Bolonii, w których wzięli udział polscy rektorzy, jak również podpisana wówczas (18 września 1988 r.) Wielka Karta Uniwersytetów Europejskich także przez polskich rektorów (m.in. przez rektora UŁ Leszka Wojtczaka). Ostatecznie do powołania Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich doszło na spotkaniu rektorów wszystkich uniwersytetów, już z nowym ministrem prof. Jackiem Fisiakiem, w Domu Pracy Twórczej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Modlnicy pod Krakowem 16 lutego 1989 r. Pierwszym przewodniczącym został wybrany, spośród trzech kandydatów (G. Białkowski, Aleksander Koj, L. Wojtczak) prof. L. Wojtczak, rektor UŁ. Obecny wtedy minister J. Fisiak nie wyraził sprzeciwu wobec ukonstytuowania się KRUP. Pierwsza kadencja KRUP trwała do końca 1990 r., w tym czasie, jak wiadomo, doszło do zmian politycznych w Polsce, w czym środowisko uniwersyteckie brało aktywny udział. Rektorzy skupieni w KRUP wnieśli wiele istotnych kwestii, dotyczących głównie autonomii szkół wyższych w Polsce, do nowej ustawy uchwalonej w 1990 r. Należy dodać, że pierwszy minister edukacji w wolnej Polsce prof. Henryk Samsonowicz wszystkie, nawet najtrudniejsze sprawy nauki i szkolnictwa wyższego konsultował z KRUP.

Szczegółowe przedstawienie przez autora recenzowanej monografii okoliczności powstania KRUP w 1989 r. jest bardzo istotne z punktu widzenia historii kształtowania się stowarzyszeń rektorów polskich uczelni wyższych i ich roli w życiu społeczności akademickiej. Warto przypomnieć, że w pierwszej monografii, obejmującej zaledwie 10-letnią działalność Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, autorstwa A. Gałkowskiego, zatytułowanej *Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (1997–2007). Z dziejów autonomii i samorządności akademickiej w Polsce* (Kraków 2007), całkowicie pominięto rolę, jaką odegrała KRUP w procesie powstania KRASP. Należy dodać, że w przytoczonej publikacji zabrakło nazwisk pierwszych przewodniczących KRUP, rektorów UŁ: prof. prof. L. Wojtczaka i Michała Seweryńskiego.

W kolejnych dziewięciu rozdziałach monografii KRUP J. Kita bardzo szczegółowo omówił działalność pierwszego stowarzyszenia rektorów polskich szkół wyższych, w ośmiu następnych kadencjach, do 2020 r., jak również działalność powoływanych komisji, w tym Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej (dalej: UKA), Uniwersyteckiej Komisji Nauki, Uniwersyteckiej Komisji Finansowej i Międzyuniwersyteckiego Centrum Informatyzacji. Wydaje się, że szczególnie pozytywną rolę odegrała powołana przez KRUP w 1998 r. UKA, której powstanie należy zawdzięczać prawie dwuletnim dyskusjom prorektorów polskich uniwersytetów, które trwały w latach 1996–1998. Była to – jak wiadomo – pierwsza instytucja akredytacyjna, oceniająca jakość nauczania w polskich uczelniach. Warto dodać, że do UKA zgłaszały się, prosząc o ocenę akredytacyjną, także uczelnie pozauniwersyteckie. Porównując działalność UKA z później powołaną przez ministerstwo Państwową Komisją Akredytacyjną, a obecnie Polską Komisją Akredytacyjną (dalej: PAK), należy wskazać, że była ona wolna od bagażu biurokratycznego, jakim charakteryzuje się PAK-a.

W całym okresie 30-letniej działalności KRUP odgrywał istotną rolę w procesie kształtowania się struktury szkolnictwa wyższego w III RP. Środowisko uniwersyteckie dzięki KRUP zawsze zabierało głos nie tylko w sprawach nauki i szkolnictwa wyższego, lecz także w kwestiach politycznych. Było to szczególnie widoczne w latach 2003–2004, w czasie gorących dyskusji nad przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, jak również przed i w czasie referendum akcesyjnym. Należy także przypomnieć niezwykle krytyczne stanowisko KRUP wobec ustawy lustracyjnej z 18 października 2006 r.,

podjęte na plenarnym posiedzeniu w Uniwersytecie Rzeszowskim 23–24 marca 2007 r. Stanowisko to zostało poparte przez senaty uczelni pozauniwersyteckich. Miało zapewne pewien wpływ na zakwestionowanie przez Trybunał Konstytucyjny w maju 2007 r. części przepisów ustawy lustracyjnej, a następnie jej zmianę.

Mimo że po powstaniu w 2007 r. KRASP, reprezentacji wszystkich uczelni akademickich w Polsce, rola KRUP została nieco ograniczona do środowisk uniwersyteckich, należy jednak pamiętać, że wielu rektorów uniwersytetów pełniło funkcje przewodniczących KRASP-u (m.in. prof. Aleksander Koj – UJ, prof. Franciszek Ziejka – UJ, prof. Katarzyna Chałasińska-Macukow – UW, prof. Wiesław Banyś – Uniwersytet Śląski). Ponadto KRUP zawsze aktywnie uczestniczył i uczestniczy w dyskusjach nad problemami nauki i szkolnictwa wyższego, chociaż nie zawsze, podobnie jak KRASP, skutecznie. Ta ostatnia uwaga odnosi się szczególnie do fatalnej ustawy Jarosława Gowina, a przede wszystkim do poczynań aktualnego ministra edukacji narodowej i nauki Przemysława Czarnka.

Całość publikacji została uzupełniona o ważne aneksy, w których znalazły się wykazy członków i przewodniczących KRUP, jak również istotne biogramy kolejnych przewodniczących.

Publikację J. Kity należy ocenić bardzo pozytywnie, poza działalnością KRUP, pierwszego stowarzyszenia rektorów uniwersytetów polskich, ukazuje ona wysiłki środowiska akademickiego w Polsce na rzecz autonomii szkół wyższych i ich niezwykle ważnej roli kulturowej w polskim społeczeństwie.

WIESŁAW PUŚ

UNIWERSYTET ŁÓDZKI / UNIVERSITY OF LODZ

 <https://orcid.org/0000-0001-6978-5617>

NOTKA O AUTORZE:

Prof. dr hab. Wiesław Puś – historyk, profesor w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego.

Zainteresowania naukowe: historia społeczno-gospodarcza, historia Żydów polskich oraz historia środowiska naukowego.

pus.wieslaw@gmail.com